

УДК 316.77:338:47

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-1-3>**Валентина ВЛАСОВА,***orcid.org/0000-0001-7480-101X**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування
Державного університету інфраструктури та технологій
(Київ, Україна) vp067vlasova@gmail.com***Тетяна СЕМЕНЧУК,***orcid.org/0000-0001-7834-1655**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування
Державного університету інфраструктури та технологій
(Київ, Україна) lopatyuk_t@ukr.net***Ірина ТАРНОВСЬКА,***orcid.org/0000-0003-2027-946X**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування
Державного університету інфраструктури та технологій
(Київ, Україна) irusia.tarnovska@gmail.com*

ІНДУСТРІЯ ДОЗВІЛЛЯ ЯК СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному житті наявність вільного часу стає важливим фактором для відпочинку та саморозвитку людини та створення нових культурних цінностей. Досліджено, що дозвілля виконує психологічну, терапевтичну, соціальну та економічну функції. У сучасному суспільстві є чинники, які підвищують значущість дозвілля. До них відносять соціально-економічні зрушення та технологічні досягнення, освітній та культурний розвиток, соціальну політику держави, зростання різних видів мобільності населення. Однак, у складні економічні та політичні часи, дозвілля може змінюватися, тому що цінності переосмислюються, а сімейні бюджети перерозподіляються на інші потреби. В роботі також досліджено туризм як сферу дозвілля, його проблеми та перспективи розвитку. Описано різноманітні форми дозвілля в Україні та визначено можливості для їх розвитку як складової соціокультурної діяльності. Сучасна індустрія дозвілля – це складна багатогранна, комплексна система, на яку впливають різні соціокультурні чинники. Індустрія дозвілля відіграє важливу роль в економіці та соціальному розвитку країн. Україна зазнала складнощів у цій галузі через соціально-економічні проблеми, політичні кризи та пандемію коронавірусу в останні п'ять років. Форми та види дозвілля зазнали змін внаслідок війни, деякі стали недоступними через військовий стан та морально-етичні принципи. Для організації дозвілля потрібно враховувати вимоги безпеки, зважати на потреби часу та суспільства. Організація дозвілля для внутрішньо переміщених осіб потребує особливої уваги та підтримки від державних та місцевих органів влади, культурних та мистецьких діячів, психологів і волонтерів. На розвиток індустрії дозвілля в Україні після війни можуть впливати різні фактори. Прогнозується, що кількість культурних та спортивних подій збільшиться, що дозволить людям насолоджуватися розвагами та відпочинком. З іншого боку, економічна складність може змусити українців менше витратити на дозвілля. Тому можливо збільшиться попит на спокійніші та більш розслаблюючі форми дозвілля, такі як відвідування парків, спа-центрів та відпочинок на природі.

Ключові слова: вільний час, відпочинок, індустрія дозвілля, туризм, соціокультурна діяльність, менеджмент.

Valentyna VLASOVA,*orcid.org/0000-0001-7480-101X**PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Management, Public Management and Administration
State University of Infrastructure and Technologies
(Kyiv, Ukraine) vp067vlasova@gmail.com*

Tetiana SEMENCHUK,

orcid.org/0000-0001-7834-1655

PhD (Economics), Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Management, Public Management and Administration

State University of Infrastructure and Technologies

(Kyiv, Ukraine) lopatyuk_t@ukr.net

Iryna TARNOVSKA,

orcid.org/0000-0003-2027-946X

PhD (Economics), Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Management, Public Management and Administration

State University of Infrastructure and Technologies

(Kyiv, Ukraine) irusia.tarnovska@gmail.com

LEISURE INDUSTRY AS A COMPONENT OF SOCIOCULTURAL ACTIVITY

In modern life, the availability of free time becomes a crucial factor for leisure and personal development, contributing to the creation of new cultural values. Research indicates that leisure serves psychological, therapeutic, social, and economic functions. In contemporary society, various factors enhance the significance of leisure, including socio-economic shifts, technological advancements, educational and cultural development, social policies of the state, and the increasing diversity of population mobility.

However, during complex economic and political times, leisure patterns may undergo changes as values are reevaluated, and family budgets are reallocated to different needs. The paper also explores tourism as a leisure domain, examining its challenges and prospects for development. Various forms of leisure in Ukraine are described, and opportunities for their advancement as components of socio-cultural activities are identified.

The contemporary leisure industry is a complex, multifaceted system influenced by various sociocultural factors. Playing a crucial role in the economic and social development of nations, the leisure industry has faced challenges in Ukraine over the past five years due to socio-economic issues, political crises, and the COVID-19 pandemic. The forms and types of leisure have undergone changes, particularly during times of conflict, with some becoming inaccessible due to martial law and ethical considerations.

The organization of leisure necessitates consideration of safety requirements and an awareness of the evolving needs of both time and society. Providing leisure opportunities for internally displaced persons demands special attention and support from governmental and local authorities, cultural and artistic figures, psychologists, and volunteers. Several factors may influence the post-war development of the leisure industry in Ukraine. It is anticipated that the number of cultural and sporting events will increase, offering people opportunities for enjoyment and relaxation. Conversely, economic complexities may lead Ukrainians to allocate less to leisure activities, potentially increasing the demand for more tranquil and relaxing forms of recreation, such as visiting parks, spa centers, and outdoor retreats.

Key words: *leisure, relaxation, tourism, socio-cultural activities, management.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах є постійна потреба населення у відпочинку, розвагах, зміні обстановки та нових позитивних враженнях. Сучасні технології дозволяють створювати та продавати нові та креативні види розваг, які задовольняють практично всі верстви населення. Маємо постійне зростання ролі послуг індустрії відпочинку і розваг в соціальному житті сучасної людини. Соціологи, психологи, менеджери та маркетологи констатують той факт, що, вільний час стає одним з головних змістотворчих чинників сучасного життя. Відсоток часу, який витрачається на відпочинок, рекреацію, саморозвиток, створення нових культурних цінностей зростає. Останні дослідження щодо вільного часу та дозвілля у світі досить цікаві та неоднозначні. Якщо їх узагальнити, то можна стверджувати, що у двадцятому столітті стало нормою восьмигодинний робочий день, в країнах ЄС постійно

прагнуть зменшити кількість робочого часу, але вільний від роботи час це ще не час на дозвілля. Окремо виділяють час на відпочинок, тобто час на відновлення сил після роботи. З початком пандемії відбулося стирання кордонів між робочим часом, відпочинком та дозвіллям, деякі види дозвілля перестали бути доступними. Звичайно є свої переваги, наприклад, час та кошти на дорогу до офісу при дистанційній роботі можна використати на дозвілля. Для дозвілля повинен бути вільний час, а якраз саме його не вистачає в останні роки, особливо жінкам.

Отже, перед індустрією дозвілля постає завдання організувати такі види дозвілля, які б дозволили використати цікаво та корисно, з максимальними враженнями, той вільний час який є у людей та заробити на цьому. В складні економічні та політичні часи дозвілля змінюється, відбувається переоцінка цінностей, перерозподіл

сімейних бюджетів. Наприклад, правило витрат домогосподарств: 50% на постійні витрати, 30% на відпочинок та 20% на заощадження перестає діяти. Щодо витрат на дозвілля у нестабільні часи, то їх перерозподіл може бути непередбачуваним, наприклад, молоді люди, які не спроможні накопичувати достатньо коштів на купівлю нерухомості чи іншого, витрачають ці кошти на подорожі та розваги, саморозвиток. В складних життєвих обставинах також заощадження можуть бути використані на відпочинок та реалізацію мрії з міркувань, що завтра це буде недоступне.

Основними сегментами індустрії дозвілля є культурно-мистецькі заходи, спортивні події, туризм, готельно-ресторанний бізнес, кінопоказ, ігри та розваги, а також інші види активності, що сприяють задоволенню потреб людей в дозвіллі. Ці сегменти взаємодіють між собою, щоб створити різноманітні форми дозвілля, які задовольняють потреби різних соціальних груп і категорій населення. Наприклад, туристичний бізнес може залежати від кінопоказу, а готельно-ресторанний бізнес може залежати від розваг та спортивних заходів.

Отже, сучасна індустрія дозвілля – це складна багатогранна, комплексна система, на яку впливають різні соціокультурні чинники, тому вона потребує постійних досліджень.

Аналіз досліджень. Сучасні теоретичні концепції щодо трактування дозвілля були сформовані у другій половині двадцятого століття. Виділяють французьку та американську школу. Обидві школи виокремлюють різні моделі дозвілля. Представники французької школи, зокрема Ж. Фрідман, Ж. Дюмазедьє (Бойко, 2011; Приступа, Жепка, Лара, 2007) розглядають дозвілля через призму «постіндустріальної цивілізації» та головною метою якого автор вважає культурний розвиток людини.

Представники американської школи досліджень такі як Дж. Брайтбілл, С. Паркер, Дж. Келлі, Дж. Шиверс та ін. (Каплан, 1975) виділяють наступні моделі дозвілля: гуманістичну, терапевтичну, кількісну, інституційну, епістеміологічну, соціологічну. Вони наголошують на тому, що дозвілля не варто ототожнювати з вільним часом або зводити до переліку різних видів діяльності, спрямованих на відновлення сил людини, його потрібно сприймати як наріжний елемент культури, який має глибокі зв'язки з іншими сферами життя.

Вітчизняні науковці послідовно розвивали теорію культурно-дозвіллевої діяльності у тісному зв'язку з педагогікою та психологією культурно-дозвіллевої діяльності (Мачуліна, 2017).

Започатковані такими науковцями, як І. Раніш та О. Сасихов за участю Г. Загадарчук, Н. Тарасюк, Н. Цимбалюк дослідження продовжуються сучасниками та доповнюються новими напрямками вивчення дозвілля. Зокрема, Тетяна Яцула розглядає дозвілля у системі філософських, соціологічних та культурологічних наук. У своїй роботі (Яцула, 2004) авторка зазначає, що «...зміст дозвілля активно впливає на спрямованість особистості, її потреби, мотиви діяльності, інтереси, світогляд та поведінку в соціокультурному просторі».

В процесі аналізу праць як вітчизняних, такі закордонних авторів визначили, що різні види дозвілля виконують психологічну, терапевтичну, психологічну, соціальну та економічну функції (Бойко, 2011; Приступа, Жепка, Лара, 2007; Каплан, 1975; Мачуліна, 2017; Яцула, 2004; Петрова, 2005; Боняр, Тарновська, Власова, 2023).

Метою статті є дослідження сутності дозвіллевої діяльності та особливостей соціокультурного середовища, що мають визначальний вплив на індустрію дозвілля в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різні наукові дослідження та експерти в галузі відпочинку й розваг вносили свій внесок у розробку класифікації дозвілля. Деякі з авторів, які зробили вагомий внесок у розвиток теорії дозвілля, включають у свої праці класифікації різних видів відпочинку та розваг (Роберт Стейбек, Крістофер Едельман, та інші). На рисунку 1 подано узагальнену класифікацію видів дозвілля.

Розуміння сутності та видів дозвілля дає можливість розвивати індустрію дозвілля.

На підвищення вагомості дозвілля у сучасному суспільстві сприяють наступні чинники:

- соціально-економічні зрушення;
- технологічні досягнення;
- освітній та культурний розвиток;
- соціальна політика держави;
- зростання різних видів мобільності населення.

Дозвіллева діяльність характеризується дуальністю. По-перше – це діяльність закладів та установ культури, рекреації та туризму, котрі безпосередньо займаються організацією різних видів дозвілля населення. Такий вид діяльності має конкретні цілі засоби та результати. По-друге – це самостійна діяльність людини із організації свого відпочинку, заповнення вільного часу активною діяльністю чи навпаки період бездіяльності, релаксації.

В економіці та соціальному розвитку багатьох країн індустрія дозвілля відіграє значну роль.

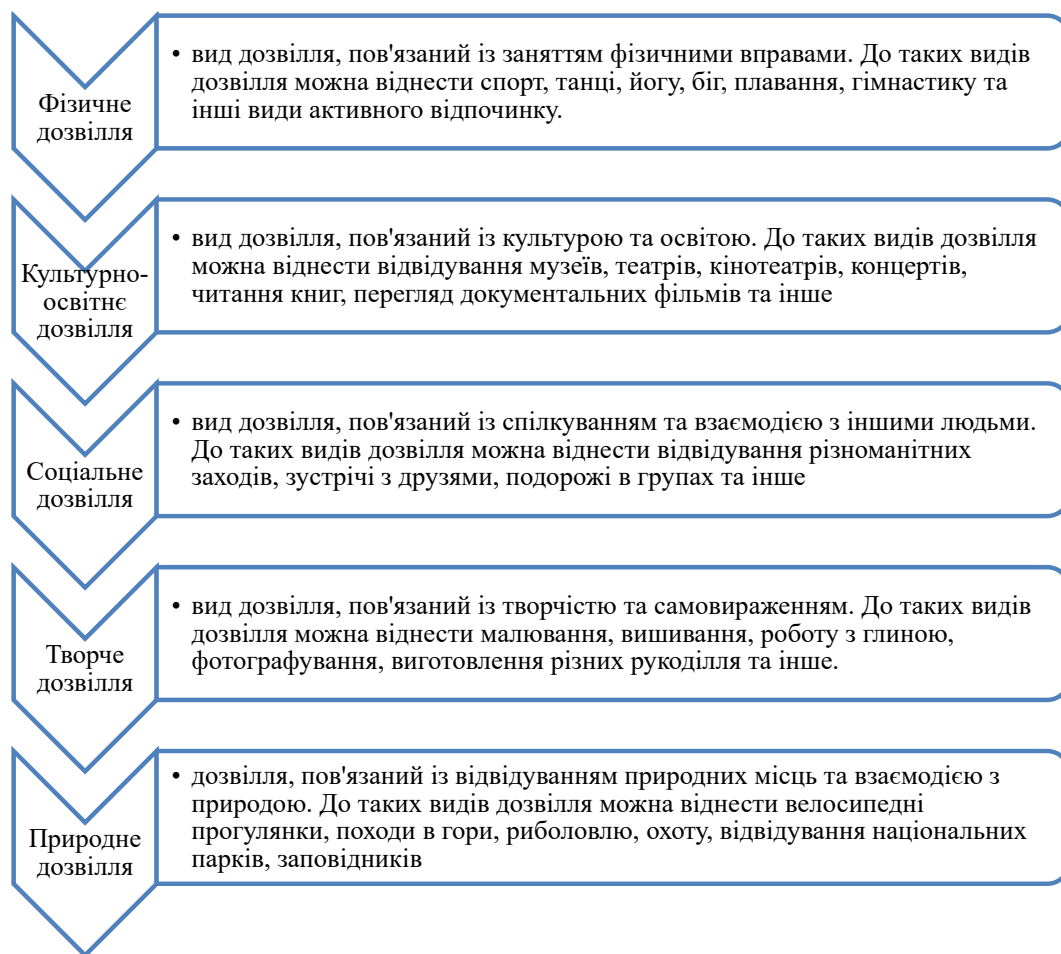

Рис. 1. Класифікація видів дозвілля

Джерело: (Петрова, 2005; Кірсанов, 2004; Stebbinns, 1992; Edginton, Jordan, DeGraaf and Edginton, 2002; Edginton, Hudson, Lankford, Larsen, 2015).

За останні п'ять років дана індустрія в Україні зазнала потрясінь через соціально-економічні, політичні проблеми та через наслідки пандемії коронавірусу. Проте, відбулося переосмислення та зроблено акценти на розвиток нових напрямків. Туризм та сфера гостинності зазнали значних збитків. За даними ООН прогнозоване скорочення світової сфери у 2020 році мало становити 70%. У 2021 році за даними Державної агенції розвитку туризму, туристична галузь України через коронакризу втратила 60 млрд грн (Коронакриза мільярдні збитки туризму, 2021).

Вплив війни на туристичну галузь ще повністю не оцінено, як власне і на всі сфери життя українців. В тих регіонах України, де відносно небезпечно, спостерігається певне відновлення внутрішнього туризму. Розвиток внутрішнього туризму відбувся через обмеження в умовах пандемії COVID-19. Але очікування були перебільшені. Розвиток туризму неможливий без державної підтримки, галузь чекає на запровадження спеціальних програм відновлення туристичної

інфраструктури, субсидій та на лояльну податкову політику.

Як зазначалося вище, форми та види дозвілля українців з початком війни змінилися. Деякі види стали недоступними, деякі недоречними через військовий стан та морально-етичні принципи. Але дозвілля, як складова соціокультурної діяльності, трансформується відповідно до потреб часу. Нещодавно проведене дослідження Київським міжнародним інститутом соціології дозволило зробити висновки, що попри війну українців цікавлять культурні заходи (Культурні практики населення України, 2023). Навіть в прифронтовій зоні, в укриттях відвідують концерти, вистави. До речі, серед опитаних, лише 9% відповіли, що на заваді відвідування культурних заходів стала війна. Решта 42% зазначають, що через брак вільного часу не відвідують різні заходи. Ще 37% жаліються на те, що в їхній місцевості немає достатньої кількості культурних заходів, на які вони б пішли (Культурні практики населення України, 2023).

Особливої уваги заслуговує те, що читання книжок залишається популярним видом дозвілля, проте бібліотеки як заклади дозвіллу перестають бути потрібними. Не зважаючи на те, що відбувається переосмислення ролі бібліотек у сучасному соціокультурному просторі, вони мають дуже низьку популярність. На нашу думку, попри невтішні прогнози щодо їх розвитку, мають значний потенціал. Необхідно просто для кожної бібліотеки знайти індивідуальний креативний підхід, особливо у сільській місцевості та невеликих містах, де вони є частиною соціокультурного простору.

Українці зменшили кількість відвідувань культурних заходів суто розважального характеру. Багато українців беруть участь у культурних заходах якщо вони проводяться для підтримки ЗСУ чи допомогу переселенцям, дітям тощо. Українці відвідують досить часто заходи присвячені пам'яті героям, чи визначним датам. До культурних заходів, як виду дозвілля вимоги стали більшими. Культурний продукт, який підтримує український дух, створений професіоналами, є естетичним та оригінальним, він сприймається не тільки в Україні, а й за її межами. Натомість так звана «шароварщина» в переважній більшості сприймається нейтрально або негативно.

Одним із видів дозвілля, який набув популярності в Україні ще до війни є відвідування дендропарків, зоопарків, ботанічних садів, виставок квітів. Сьогодні, де це можливо, ця традиція продовжується.

Починаючи з 2014 року частина населення вільний час, який був відведений для відпочинку, розваг чи туризму – почала використовувати на різні волонтерські заходи, проекти. Хоча волонтерство не можна повною мірою віднести до сфери дозвілля, проте, воно все частіше заміняє активні види відпочинку. Популярними стають такі види активностей як толоки. Залученість у вільний час до різних проектів, які мають соціальний характер, з часом буде розглядатися як вид активного відпочинку. Наприклад, молодь, яка замість відвідування нічного клубу розбирає завали будівель після авіанальотів разом із діджеями чи музикантами з цього клубу поєднує і відпочинок і працю. Подібних заходів стає все більше. Звичайно ми мріємо про толоки навесні, пов'язані із доброустроєм. Але поки працюємо для перемоги. У світлі вище сказаного туристичні компанії, які наразі зазнають значних збитків можуть диверсифікувати свою діяльність, та організувати певні заходи, тури які пов'язані з волонтерством. Це звичайно потребує зусиль,

налагодження нових комунікацій та готовності до ризиків.

Вище наведені сучасні приклади дозвілля є частиною соціокультурної діяльності. Види дозвілля є залежать від різних вікових, соціальних та демографічних груп населення. Є види дозвілля на які мало впливають соціально-демографічні чинники, наприклад, відвідування дендропарків, ботанічних садів, виставок квітів. А такий вид дозвілля, як перегляд телепередач та читання періодики, книжок та відвідини церкви характерний вид дозвілля саме для людей літнього віку.

Дозвілля молоді є різноманітним, в ньому в непередбачуваній пропорції можуть поєднуватися активні та пасивні види дозвілля.

Менеджери соціокультурної діяльності для успішної роботи мають знати підходи до класифікації видів дозвілля, ранжувати їх за популярністю та розуміти тенденції їх змін.

Зазначимо, що в житті всі ці види дозвілдової діяльності поєднуються, міксуються та чергуються в різних співвідношеннях в залежності від зовнішніх обставин, психоемоційного стану людини, рівня достатку та моди на види відпочинку.

За видом активності дозвілля поділяють на пасивне та активне. Пасивне дозвілля притаманне людям старшого покоління, людям з інвалідністю, з низьким рівнем доходів. Щорічні соціологічні дослідження дають підстави стверджувати, що на різноманітність та рівень активності відпочинку впливає рівень доходів. Люди від 40 до 59 років, мешкають у великих містах переважно керівники, службовці та підприємці з високим рівнем доходів надають перевагу подорожам за кордон. На своє дозвілля вони витрачають більше як 5000 гривень на місяць. Подорожувати Україною любляють мешканці невеликих міст та СМТ. Частіше це службовці, наймані працівники, підприємці, інколи пенсіонери. На своє дозвілля вони витрачають понад 1000 грн на місяць (Українці назвали свої найпопулярніші види дозвілля, 2021). Для українців до війни розповсюдженими видами пасивного дозвілля були перегляди фільмів та серіалів, приготування улюблених страв, читання книжок чи прослуховування аудіокниг, ігри на телефоні, в комп'ютерні та настільні ігри, вживання алкоголю, рукоділля, духовні практики перегляд телепередач.

Зазначимо, що такі види пасивного дозвілля стали популярними під впливом карантинних обмежень через корона вірус. Коронакриза також розмила кордони між роботою та відпочинком, негативно вплинула на такий вид дозвілля як

спільний відпочинок рідні, друзів, похід в гості. Це є негативним чинником, адже міжособистісні зв'язки порушилися. Практика показала, що віддалене спілкування між друзями та членами родини не замінює звичного.

Сучасні дослідження свідчать, що стать також впливає на вибір форм та видів дозвілля. Кількість вільного часу та спосіб його проведення різний у жінок та у чоловіків. У жінок менше вільного часу через те, що вони більше залучені до виконання роботи по дому та турботі (догляд і виховання дітей, піклування про інших членів родини). Термін «робота по турботі» є досить новим, його використала А. Хохшільд у праці (Hochschild, 1983). Авторка досить слушно зауважує, що робота по турботі містить емоційну роботу і вона притаманна саме жінкам, таку роботу часто не помічають та не цінують.

Спираючись на дані Дослідження дозвілля і культурних потреб міської молоді в Україні, зазначаємо, що 78% жінок та 38% чоловіків займаються турботою про дім, 79% жінок та 51% чоловіків займаються приготуванням їжі, 39% жінок та 23% чоловіків зайняті доглядом за дітьми. Все це впливає на вибір способу відпочинку (Назаренко, Сирбу, Філіпчук, Хассай, 2020).

На вид дозвілля впливає наявність чи відсутність дітей в сім'ї. З появою дітей змінюються і дозвіллі практики людей. Але сучасні технології в туризмі та сфері гостинності відпочинок з дітьми роблять не тільки можливим, але й доступним та цікавим.

Не зважаючи на різні обмеження, українці продовжують шукати способи для розваг та відпочинку, і з'явилися нові формати, наприклад, більше уваги приділяється активному відпочинку на природі та краєвидних місцях, а також онлайн-заходам, які дозволяють людям зустрічатися та спілкуватися безпосередньо, не виходячи з дому. Також, війна сприяла зростанню патріотизму в українців та підвищенню інтересу до культурно-історичних пам'яток країни, що також можна вважати формою відпочинку та розваг.

Розглядаючи дозвілля як складову соціокультурної діяльності необхідно звернути увагу на те, як відбувається організація дозвілля внутрішньо переміщених осіб. Дана категорія населення потребує особливої підтримки. Проблемами внутрішньо переміщених осіб в Україні почали займатися з 2014 року, з початком повномасштабної війни прояви цієї проблеми різко загострилися. Тому, організація дозвілля людей такої категорії потребує особливої уваги, підтримки як органів державної та місцевої влади, так і діячів культури

та мистецтва, психологів, волонтерів. Але головне бажання й готовність самих людей які опинилися у складній життєвій ситуації. В даному питанні має бути індивідуальний підхід, толерантність, повага до культурних та побутових звичок, а також готовність до взаємодії різних соціальних груп. Питання організації дозвілля внутрішньо переміщених осіб потребує окремих досліджень.

Перед сучасними менеджерами соціокультурної діяльності стоїть завдання організації дозвілля крізь призму вимог безпеки. Сьогодні життя українців постійно під загрозою. Війна призвела до руйнування багатьох інфраструктурних об'єктів, зменшення можливостей для відпочинку та розваг і загострення соціально-економічної ситуації в країні. Однією з найбільш відчутних змін було зменшення масовості великих громадських заходів, таких як концерти, фестивалі, спортивні змагання та інші події, через обмеження на збори більше ніж декількох людей у певних місцях. В усіх населених пунктах, де є найменша можливість, проводяться різні заходи. Наприклад, в Одесі з перших днів війни відбувалися джазові концерти «Джаз на балконі». Одеситам це дуже сподобалося, і подібні концерти стали популярним видом дозвілля у воєнний час містян.

Наразі запустили в різних містах проект «Театр в укритті», що дозволяє не переривати виставу під час повітряної тривоги. В Харкові дитячі вистави проходять в метро. На сьогодні станції харківського метрополітену перетворилися на новий соціокультурний простір міста.

Прогнозувати, як зміниться дозвілля українців після закінчення війни, складно, бо це залежить від багатьох факторів, а саме, економічний розвиток країни, рівень життя населення, політична ситуація, та інші. Після закінчення війни зміниться відношення українців до дозвілля. Можливо, збільшиться інтерес до туризму в зони активних бойових дій, а також до місць, які були раніше недоступні або небезпечні для відвідування. Відбудеться збільшення кількості культурних та спортивних подій, які можуть забезпечити людям розваги та відпочинок. З іншого боку, можливо, що українці будуть витрачати менше грошей на дозвілля після закінчення війни, адже економічна ситуація в країні буде складною. Ймовірно збільшиться попит на спокійніші та більш розслаблюючі форми дозвілля, такі як парки, спа-центри, відпочинок на природі.

Проведені дослідження показують, що відбувається формування нових форм дозвіллієвої активності. Спочатку форми дозвілля змінювалися під впливом пандемії, коли активні форми змінилися

на пасивні. Найбільше негативного впливу було на таку форму дозвілля як подорожі. Далі війна внесла свої корективи. Відбулася зміна у сприйнятті індустрії дозвілля. Дозвілля почало набувати певної духовної наповненості, люди об'єднуються для підтримки один одного. Вільний час, який з'являється сьогодні переважно більшість людей використовує раціонально, обирає такі види дозвілля які дозволяють бути з дітьми та рідними, друзями, цінують щасливі хвилини. У дозвіллі з'явилася соціальна відповідальність, наприклад, толоки та волонтерські проєкти, відвідування концертів на підтримку ЗСУ та ін.

На вибір видів дозвілля впливають різні чинники, але сьогодні до них додалися ще такі головні чинники як вимоги безпеки.

Висновки. Індустрія дозвілля є важливою складовою соціокультурної діяльності сучасного суспільства. Вона охоплює широкий спектр послуг, які надаються людям для відпочинку, розваг та задоволення їх потреб в різноманітних формах. На дозвілля впливають різні чинники, воно перебуває в постійній трансформації. Тому важливо менеджерам соціокультурної діяльності розуміти ці зміни та реагувати на нові запити, адже дозвілля є невіддільною складовою соціокультурної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О. П. Культура дозвілля у суспільстві ризику. Монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 285 с.
2. Приступа Є., Жепка А., Лара В. Концепції вільного часу людини, як важливої категорії рекреації. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2007-01/07prysfr.pdf.
3. Kaplan M. Leisure: theory and policy. N.Y., John Wiley and Sons, 1975. 444 p.
4. Мачуліна І.І. Конспект лекцій з дисципліни «Соціологія вільного часу та дозвілля» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня зі спеціальності 054 «Соціологія» за освітньо-професійною програмою «Соціологія». Кам'янське, ДДТУ, 2017 р. 68 с.
5. Яцула Т.В. Особистісно-соціальне виховання в сфері дозвілля школярів. Єдність особистісного і соціального факторів у виховному процесі навчального закладу: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції ПДПУ ім. В.Г. Короленка. Полтава, 2004. С. 161–164.
6. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник. К.: Кондор, 2005. 408 с.
7. Кірсанов В.В. До визначення предмета рекреації в контексті педагогічних проблем дозвілля. Вісник Книжкової палати, 2004. № 9. С. 28–31.
8. Robert A. Stebbins. Serious Leisure: A Perspective for Our Time. *Leisure Sciences. An Interdisciplinary Journal*. Vol. 14, 1992. Issue 4. URL: <https://doi.org/10.1080/01490409209513173>
9. Christopher R. Edginton, Debra J. Jordan, Donald G. DeGraaf and Susan Edginton. Leisure and Life Satisfaction: Foundational Perspectives. Boston, McGraw-Hill, 2002. 474 p.
10. Christopher R. Edginton, Susan D. Hudson, Samuel V. Lankford, Dale Larsen. Managing Recreation, Parks, and Leisure Services. 4th ed. Sports Publishing LLC, 2015. 306 p.
11. Коронакриза завдала мільярдні збитки туризму в Україні: скільки втратила галузь. URL: <https://tsn.ua/tourism/koronakriza-zavdala-milyardni-zbitki-turizmu-v-ukrajini-skilki-vtratala-galuz-1709602.html>
12. Культурні практики населення України: поведінка та ставлення. Аналітичний звіт. URL: https://kiis.com.ua/materials/news/20230320_d1/UCBI_Culture2023_rpt-UA_fin.pdf
13. Українці назвали свої найпопулярніші види дозвілля цього року. URL: <https://www.unian.ua/society/ukrajinci-nazvali-svoji-naupopulyarnishi-vidi-dozvillya-cogo-roku-novini-ukrajini-11656285.html>
14. Hochschild A.R. The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling. Berkeley: University of California Press, 1983. 323 с.
15. Назаренко Ю., Сирбу О., Філіпчук Л., Хассай С. Дослідження дозвілля і культурних потреб міської молоді в Україні. URL: <https://ucf.in.ua/archive/6042254b1149cb180122d742>
16. Коба В.Г., Тарновська І.В., Власова В.П. Соціокультурна діяльність в Україні: урахування досвіду країн ЄС. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 60. Том. 2, 2023. С. 33–39. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/60_2023/part_2/5.pdf DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-2-5>
17. Боняр С. М., Тарновська І. В., Власова В. П. Пріоритети розвитку культурного туризму в Україні. Культура і сучасність: альманах. 2023. № 1. С. 17–22. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-0285.1.2023.286775>

REFERENCES

1. Boiko O.P. (2011). Kultura dozvillia u suspilstvi ryzyku [Leisure Culture in a Risk Society]. Monohrafiia – Monograph. Sumy: DVNZ “UABS NBU”. [in Ukrainian].
2. Prystupa Ye., Zhepka A., Lara V. (2007). Kontseptsii vilnoho chasu liudyny, yak vazhlyvoi katehorii rekreatsii. [Concepts of free time for a person as an important category of recreation]. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2007-01/07prysfr.pdf. [in Ukrainian].
3. Kaplan M. (1975). Leisure: theory and policy. N.Y., John Wiley and Sons.
4. Machulina I.I. (2017). Konspekt lektsii z dystsypliny “Sotsiolohiia vilnoho chasu ta dozvillia” dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity druhoho (mahisterskoho) rivnia zi spetsialnosti 054 “Sotsiolohiia” za osvitno-profesiinoiu prohramoiu “Sotsiolohiia”. [Lecture notes on the discipline “Sociology of Free Time and Leisure” for students of higher education of the

second (master's) level in the specialty 054 "Sociology" according to the educational-professional program "Sociology". Kamianske, DDTU. [in Ukrainian].

5. Iatsula T.V. (2004). Osobystisno-sotsialne vykhovannia v sferi dozvillia shkoliariv. [Personal and social education in the field of students' leisure.]. Iednist osobystisnoho i sotsialnoho faktoriv u vykhovnomu protsesi navchalnoho zakladu: Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii PDPU im. V.H. Korolenka. – The unity of personal and social factors in the educational process of an educational institution: Materials of the international scientific and practical conference of PSPU named after V.G. Korolenko. Poltava. 161–164. [in Ukrainian].

6. Petrova I.V. (2005). Dozvillia v zarubiznykh krainakh: pidruchnyk [Leisure in foreign countries: a textbook]. K.: Kondor. [in Ukrainian].

7. Kirsanov V.V. (2004). Do vyznachennia predmeta rekreatsii v konteksti pedahohichnykh problem dozvillia [On the definition of the subject of recreation in the context of pedagogical problems of leisure]. Visnyk Knyzhkovoї palaty – Bulletin of the Book Chamber. 28–31. [in Ukrainian].

8. Robert A. Stebbins. (1992). Serious Leisure: A Perspective for Our Time. Leisure Sciences. An Interdisciplinary Journal. Vol. 14. Issue 4. URL: <https://doi.org/10.1080/01490409209513173>

9. Christopher R. Edginton, Debra J. Jordan, Donald G. DeGraaf and Susan Edginton. (2002). Leisure and Life Satisfaction: Foundational Perspectives. Boston, McGraw-Hill.

10. Christopher R. Edginton, Susan D. Hudson, Samuel V. Lankford, Dale Larsen. (2015). Managing Recreation, Parks, and Leisure Services. 4th ed. Sports Publishing LLC.

11. Koronakryza zavdala miliardni zbytky turyzmu v Ukraini: skilky vtratyla haluz [The coronavirus crisis caused billion losses to tourism in Ukraine: how much the industry lost]. URL: <https://tsn.ua/tourism/koronakryza-zavdala-milyardni-zbitki-turizmu-v-ukrayini-skilki-vtratila-galuz-1709602.html>. [in Ukrainian].

12. Kulturni praktyky naseleennia Ukrainy: povedinka ta stavlennia. Analitychnyi zvit. [Cultural practices of the population of Ukraine: behavior and attitudes. Analytical report]. URL: https://kiis.com.ua/materials/news/20230320_d1/UCBI_Culture2023_rpt-UA_fin.pdf [in Ukrainian].

13. Ukraintsi nazvaly svoi naipopuliarnishi vydy dozvillia tsoho roku [Ukrainians named their most popular types of leisure this year]. URL: [//www.unian.ua/society/ukrajinci-nazvali-svoji-naypopulyarnishi-vidi-dozvillya-cogo-roku-novini-ukrajini-11656285.html](http://www.unian.ua/society/ukrajinci-nazvali-svoji-naypopulyarnishi-vidi-dozvillya-cogo-roku-novini-ukrajini-11656285.html) [in Ukrainian].

14. Hochschild A.R. (1983). The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling. Berkeley: University of California Press.

15. Nazarenko Yu., Syrbu O., Filipchuk L., Khassai Ye. (2020). Doslidzhennia dozvillia i kulturnykh potreb miskoi molodi v Ukraini [Study of leisure time and cultural needs of urban youth in Ukraine]. URL: <https://ucf.in.ua/archive/6042254b1149cb180122d742> [in Ukrainian].

16. Koba V.H., Tarnovska I.V., Vlasova V.P. (2023). Sotsiokulturna diialnist v Ukraini: urakhuvannia dosvidu krain YeS. [Sociocultural activity in Ukraine: taking into account the experience of EU countries]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences. 60. Vol. 2. 33–39. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-2-5> [in Ukrainian].

17. Boniar S., Tarnovska I., Vlasova V. (2023). Priorities for Development of Cultural tourism in Ukraine. [Priorities of the development of cultural tourism in Ukraine]. Kultura i suchasnist: almanakh, 1, 17–22. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-0285.1.2023.286775> [in Ukrainian].